

ODNOS DO VODENJA IN IZBRANE SOCIALNO VREDNOTNE ORIENTACIJE PRI RAZLIČNIH KULTURAH V SLOVENIJI

Sladana Mihajlovič

Filozofska fakulteta Univerze v Ljubljani, Slovenija

Social and social value orientations related to management, self-awareness and life style are among the most important social orientations in any cultural environment. In the research *Social and social value orientations related to management, self-perception and life style by chosen groups of Slovene and non-Slovene participants*, I was interested if the mentioned social interpretations differ considerably among groups of Slovenian and non-Slovenian participants or cultures of the survey. Respondents have been consisted of six different groups of students (economy students, mechanical engineering students, management students, law students, sociology students and psychology students), which have been included in the survey. A total of 269 students have been questioned, of which 246 have been Slovenians and 23 non-Slovenians. In the questionnaire I compiled together with my colleagues, I applied the Rokeach Value Scale, Hofstede's Management Scale, Lerner's questionnaire on the justness of the world and scales related to evaluations of management and management experience. Results have shown that responses from Slovenian and non-Slovenian respondents do not differ considerably in any summation dependable variable, while they differ considerably in the value preferences World of beauty and aesthetics, Equality of all people, Family security, Politeness and Intellectuality.

Uvod

Aktualni prispevek ima predvsem namen predstaviti enega od zanimivih aspektov empiričnega pristopa k raziskovanju izbranega problema. Obsežna in izčrpna elaboracija teoretičnega ozadja, ki jo je avtorica sicer že izpeljala, pa je v pričujočem članku skržena na vsebinski in stilistični prikaz, ki naj bi poudaril tradicijo in pomembnost tem tudi za tiste, ki se z omenjeno problematiko sicer raziskovalno ne ukvarjajo, je pa le ta očitno ves čas prisoten vidik »psihologije in sociologije njihovega vsakdanjega življenja«.

Vodenje je večplastni pojem, zato je tudi definicij več ter se med seboj razlikujejo glede na aspekt, ki ga izpostavljajo. Sadler (1997) je na podlagi analize večih definicij določil glavne komponente vodenja. Tako naj bi bilo vodenje aktivnost ali proces. Ta proces obsega pojave kot so vpliv, zgledno

vedenje¹ ali prepričevanje. Vključuje tudi udeležence, in sicer voditelje in privržence. Kot zadnjo komponento avtor navaja različne izide procesa – najbolj očitni so doseženi cilji, pa tudi predanost posameznikov tem ciljem, povečanje skupinske kohezivnosti in okrepitev ali sprememba organizacijske kulture. Kulturo sistema Hofstede (1980) definira kot psihološko imetje organizacije in kot taka predstavlja kolektivno programiranje mišljenj in delovanja a) družbene kulture (predvsem vrednote, socializacija) in organizacijske kulture (predvsem praktično delovanje). Vrednote pa so bile tudi predmet njegovega preučevanja in prav tako del moje raziskave, nanašajoč se na izbiro idealne službe. V zadnjih desetletjih so postale vrednote imeniten predmet medkulturnega preučevanja in so izraz samega jedra človeštva in človeških kultur. Hofstedejeva medkulturna raziskava je pokazala, da so določilne dimenzije značilnosti različnih kultur močno povezane z vrednotnimi sistemi in dimenzijami. Vrednote lahko definiramo kot življenjska vodila in kot takšna pomenijo zgostitev vsega tistega, kar neka kultura ceni, kar jo normativno usmerja in motivira. Vrednote so nekakšen povzetek notranjih norm in ciljev neke družbe in kulture. Poleg tega pa so vrednote v primerjavi z drugimi psihosocialnimi prvinami neke kulture relativno stabilne in dolgotrajne. Kulturo opredeljujejo trajnostno in stabilno, kar pomeni, da so lahko njen najboljši identifikacijski znak. Če se pomembno spremenijo vrednotne usmeritve, se pomembno spremeni kultura in obratno.

Vrednotni sistem pa je trajnejša organizacija prepričanj, ki se nanašajo na prednostne načine vedenja ali na eksistenčna stanja na kontinuumu pomembnosti. Trajnost vrednotnega sistema ni absolutna. Je toliko stabilnejši, kolikor zagotavlja kontinuiteto edinstvenih dimenzij osebnosti in različnih socializacijskih učinkov. Hkrati pa je v tolikšni meri nestabilen, da omogoča preurejanje vrednot glede na njihovo pomembnost kot izraz sprememb v kulturi, družbi ali na podlagi posameznikovih izkušenj (Rokeach, 1973).

Krech, Crutchfield in Ballachey (Musek, 1982), definirajo vrednote kot posebno vrsto prepričanja, ki se nanaša na to, kateri objekti so dobri in kateri so nezaželeni in slabi. Hkrati s tem poudarjajo tudi družbeno in kulturno pogojenost vrednot.

Kane (2001), ki v svojem opisu izpostavlja moralno dimenzijo vodenja, poudarja neprisilno, vzajemno naravo odnosa med voditelji in privrženci oz. volivci (če uporabimo manj obremenjen oz. bolj korekten pojem)².

---

¹ "Exemplary behaviour".

² Konotacije besede – privrženec – (follower) preveč napeljujejo na pasivnost in odvisnost, kar ne more veljati za vse, ki so v dvosmerni izmenjavi z voditeljem.

Bass (1990) je vodenje predstavil kot fokus oz. žarišče skupinskih procesov, stvar osebnosti, sprožanje voljnosti oz. sporazumevanja, vajo vplivanja, posebno obnašanje, obliko prepričevanja, povezavo moči, instrument za doseganje ciljev, učinek interakcije, razločevalno vlogo, začetek strukture in kot še veliko kombinacij omenjenih definicij.

Vodenje lahko vključuje uporabo moči, ne more se zreducirati zgolj na uporabo moči, saj se odločilno opira na prepričevanje. Čeprav politični voditelji uradno zavzemajo vodilni položaj, ne morejo dajati zapovedi, saj volivci niso podrejeni.

Nasprotno je Weber (1992) v preteklosti omenil, da se v politiki kot pogosto sredstvo uporablja prisila. V številnih primerih je doseganje "dobrih" ciljev vezano na to, da je treba vzeti v zakup moralno dvomljiva ali vsaj nevarna sredstva in možnosti ali tudi verjetnost neprijetnih stranskih posledic. Kane (2001) dalje meni, da so voditelji neizogibno tudi simboli, saj vrhovni voditelj skupnosti ali naroda simbolizira kolektivno identiteto skupine in kontinuiteto. Vodenje naj bi se potemtakem na splošno razlikovalo od managementa³; delno na račun svoje simbolične vloge in delno na podlagi dejstva, da so voditelji manj tesno povezani z organizacijo kot managerji – in seveda, nekateri voditelji sploh niso vezani na nobeno organizacijo.

O skupinah, ki jim pripadamo, si oblikujemo različne predstave, misli, spoznanja, čustva in občutja. Celoto vseh teh prvin, ki jih doživljamo v odnosu do neke skupine, imenujemo skupinska zavest. S skupinsko zavestjo se povezuje občutje skupinske identitete. To zajema celoto predstav o skupini, s katero se posameznik identificira in po kateri se omenjena skupina razlikuje od drugih skupin istega razreda. Analogno kot o nacionalni zavesti lahko govorimo tudi o nacionalni identiteti.

Tradicija ter skupna in povezana usoda omogočajo, da se pojavijo podobne kognitivne in emocionalne vsebine nacionalne identitete pri

---

Zato je morda bolj primerna uporaba besede – »volivec« (constituent), čeprav v določenih kontekstih lahko deluje okorno – Gardner, 1990.

³ Avtor uporablja izraz "leadership", ki ga prevajamo kot vodenje in "management", ki bi ga lahko prevedli kot poslovno vodenje. Možina (1994) pri razločevanju obeh oblik vodenja trdi, da je glavni poudarek pri procesu vodenja kot managementa v doseganju organizacijskih ciljev, glavni poudarek pri procesu vodenja kot leadershipa pa je v vplivanju na ljudi, da bi dosegli cilje, pri čemer ni nujno, da gre za cilje organizacije. Vodenje (leadership) naj bi bil eden vitalnih vidikov procesa vodenja (management), ki vključuje tudi funkcije kot so planiranje, organiziranje, razdeljevanje in pogajanje (Hersey in Blanchard, 1982; po Možini 1994).

mnogih pripadnikov narodnostne skupnosti oz. kulture. Tako lahko govorimo o pravi narodnostni samopodobi.

Opredelitev problema

Problem lahko v splošnem izrazim z vprašanjem, ali med skupinama oz. kulturama slovenskih in ne-slovenskih udeležencev v aktualni raziskavi obstajajo pomembne razlike ($p \leq 0.05$) v izbranih odvisnih spremenljivkah, ki predstavljajo izbrane socialno-vrednotne orientacije oz. socialne reprezentacije v zvezi s problematiko vodenja, družine in samega sebe.

Hipoteza

H1: Ne pričakujem pomembnih razlik med skupinama v preferencah a/ terminalnih in b/ instrumentalnih vrednot (pomembnost razlik sem preverjala z Mann-Whitneyevim neparametričnim testom neodvisnih spremenljivk).

Metoda

A) Udeleženske in udeleženci raziskave

V raziskavi je sodelovalo 269 študentov od tega 94 študentov in 173 študentk s povprečno starostjo 22 let in povprečnim odklonom 1.55 let (bilo je $n = 246$ Slovencev (od tega 87 moških in 159 žensk, povprečna starost = 22.29 let ($SD = 1.89$)) in 23 Neslovencev (od tega 7 moških in 16 žensk, povprečna starost = 21.52 let ($SD = 1.12$)).

V raziskavo so bili vključeni študentje tretjih letnikov Ekonomske fakultete v Ljubljani, Strojne fakultete v Ljubljani, Pravne fakultete v Ljubljani, Filozofske fakultete v Ljubljani in Fakultete za management v šolskem letu 2006 / 2007. Raziskava je bila izvedena marca 2007.

B) Pripomočki oz. instrumenti

Za zbiranje podatkov je bil uporabljen večinoma originalen konstruiran vprašalnik, ki je med drugim zajel Rockeachovo lestvico vrednot, vprašalnik o pravičnosti sveta (priredba Dalbert in Montana), Hofstede-jev vprašalnik vrednot, različne lestvice stališč do vodenja.

Vsi instrumenti, ki so bili prevedeni iz angleščine, so bili za uporabo v slovenščini prilagojeni z metodo "naprej – nazaj". Avtorja sumacijskih lestvic (do vodenja, zaznav zadovoljenosti lastnih psihosocialnih potreb, socialne klime v lastni družini, življenjskega stila sta V. S. Rus in M. Rus – Makovec).

A/ Pomembnost in zaznava uresničenosti osemnajstih terminalnih vrednot po Rokeach-u

Spremenljivke od A 68 do A 85 pomenijo pomembnost oziroma range terminalnih vrednot (od 1 do 18), spremenljivke od A 86 do A 103

predstavljajo zaznavo uresničenosti terminalnih vrednot (od 1, ki pomeni "prav nič ni uresničena" do 5, ki pomeni "v celoti je uresničena");

B/ Pomembnost in zaznava uresničenosti osemnajstih instrumentalnih vrednot po Rokeach-u

Spremenljivke od A 104 do A 121 pomenijo pomembnost oziroma range instrumentalnih vrednot (od 1 do 18), spremenljivke od A 122 do A 139 predstavljajo zaznavo uresničenosti instrumentalnih vrednot (od 1, ki pomeni "prav nič ni uresničena" do 5, ki pomeni "v celoti je uresničena");

Rezultati

Tabela 1: Rezultati Mann-Whitneyevega testa razlik v rangih terminalnih vrednot (Rokeach, 1973) glede na kategorijo "Slovenci – Neslovenci"

Variable	Skupina	N	Srednji rang	Mann-Whitney	
				U	P
V068	1	246	132.77	2281.50	0.12
Vznemirlj. življenje	2	23	158.80		
V069	1	246	135.56	2691.00	0.69
Udobno življenje	2	23	129.00		
V070	1	246	134.36	2671.00	0.66
Izpolnjen smisel ž.	2	23	141.87		
V071	1	246	135.36	2739.50	0.80
Mir na svetu	2	23	131.11		
V072	1	246	132.42	2193.50	0.07
Svet lepote in estet.	2	23	162.63		
V073	1	246	138.62	1938.00	0.01
Enakost vseh ljudi	2	23	96.26		
V074	1	246	138.07	2073.00	0.03
Družinska varnost	2	23	102.13		
V075	1	246	132.99	2334.50	0.16
Svoboda	2	23	156.50		
V076	1	246	132.97	2330.00	0.16
Sreča	2	23	156.70		
V077	1	246	135.23	2773.00	0.86
Notranja harmonija	2	23	132.57		

V078	1	246	132.43	2196.00	0.08
Zrela ljubezen	2	23	162.52		
V079	1	246	133.77	2526.00	0.39
Nacional. suveren.	2	23	148.17		
V080	1	246	135.08	2808.50	0.96
Užitki	2	23	134.11		
V081	1	246	137.66	2175.00	0.05
Vera	2	23	106.57		
V082	1	246	134.80	2779.50	0.89
Samospošovanje	2	23	137.15		
V083	1	246	137.53	2206.50	0.08
Resnično prijatelj.	2	23	107.93		
V084	1	246	134.94	2815.00	0.97
Socialno priznanje	2	23	135.61		
V085	1	246	133.84	2544.00	0.42
Modrost	2	23	147.39		

Opombe: Skupina: 1 = Slovenci; 2 = Neslovenci; variable so označene z zaporedno številko v vprašalniku.

V zvezi s preverjanjem H1 smo pomembne razlike med skupinama Slovencev in Neslovencev smo potrdili samo v primeru vrednot: svet lepote in estetike, enakost vseh ljudi, družinska varnost in vera (tabela 1).

Tabela 2: Rezultati Mann-Whitneyevega testa razlik v rangih instrumentalnih vrednot (Rokeach, 1973) glede na kategorijo "Slovenci – Neslovenci"

Variable	Skupina	N	Srednji rang	Mann-Whitney U	P
V104	1	246	135.19	2781.50	0.89
Prizadevnost	2	23	132.93		
V105	1	246	135.32	2750.50	0.83
Širokosrčnost	2	23	131.59		
V106	1	246	133.49	2457.00	0.27
Sposobnost	2	23	151.17		

V107	1	246	136.24	2525.00	0.39
Vedrost	2	23	121.78		
V108	1	246	136.16	2542.50	0.42
Urejenost	2	23	122.54		
V109	1	246	135.49	2708.00	0.73
Hrabrost	2	23	129.74		
V110	1	246	134.87	2797.50	0.93
Odpuščanje	2	23	136.37		
V111	1	246	135.62	2675.50	0.66
Uslužnost	2	23	128.33		
V112	1	246	135.79	2634.50	0.58
Iskrenost	2	23	126.54		
V113	1	246	134.10	2607.50	0.53
Iznajdljivost	2	23	144.63		
V114	1	246	134.30	2658.00	0.63
Neodvisnost	2	23	142.43		
V115	1	246	131.28	1914.00	0.01
Intelektualnost	2	23	174.78		
V116	1	246	133.79	2530.50	0.40
Ljubeznjiv	2	23	147.98		
V117	1	246	134.04	2593.00	0.51
Logičnost	2	23	145.26		
V118	1	246	135.97	2589.50	0.49
Ubogljivost	2	23	124.59		
V119	1	246	135.16	2790.50	0.91
Odgovornost	2	23	133.33		
V120	1	246	137.85	2127.50	0.05
Vljudnost	2	23	104.50		
V121	1	246	135.84	2622.50	0.56
Obvladovanje	2	23	126.02		

Opombe: Skupina: 1 = Slovenci; 2 = Neslovenci; variable so označene z zaporedno številko v vprašalniku

Pri verifikaciji H1 za preference instrumentalnih vrednot smo ničelno hipotezo zavrnilo pri vrednotah intelektualnost in vljudnost (tabela 2).

Diskusija

V primeru nobene od posamičnih odvisnih spremenljivk (zaznana klima v družini, evaluacija lastnega (stila) vodenja, evaluacija/ zaznava vodstvenega stila v slovenskem gospodarstvu, evaluacija lastnega življenjskega stila ter zaznava »pravičnosti v svetu«), izraženih kot socialno-vrednotne orientacije oz. kot socialne reprezentacije in merjene kot sumacijske variable, nisem odkrila pomembnih razlik med skupinama udeležencev oz. kultur »Slovenci« vs. »Neslovenci«. Gre torej za izrazite podobnosti v nekaterih temeljnih socialnih reprezentacijah in self konceptih oz. samoevaluacijah med skupinama slovenskih in neslovenskih udeležencev v raziskavi. Iz omenjene podobnosti lahko z relativno visoko stopnjo verjetnosti sklepamo, da je bila vsaka od obeh skupin izpostavljena podobnim socializacijskim oz. akulturacijskim učinkom s strani slovenskega okolja.

Omenjene socialne/ akulturacijske učinke lahko opazimo tudi na nivoju podobnosti v preferenčnih zaznavah terminalnih oz. instrumentalnih vrednot Rokeacheve lestvice vrednot. Pomembne razlike v preferencah terminalnih vrednot sem odkrila samo v primeru treh vrednot (Svet lepote in estetike, Enakost vseh ljudi, Družinska varnost), v zvezi z instrumentalnimi vrednotami pa v primeru dveh vrednot (Intelektualnost in Vljudnost). Hkrati menim, da ravno odkrite pomembne razlike med skupinami v rangih vrednot Enakost vseh ljudi in Družinska varnost (tabela 1) pa vendarle kaže tudi na nekatere manjše razlike v socializacijskih učinkih med skupinama slovenskih in neslovenskih udeležencev. Zanimivo je, da je skupina neslovenskih udeležencev v raziskavi pomembno bolj pozitivno preferira vrednoto Intelektualnost, kot pa jo preferira skupina slovenskih udeležencev, kar morda kaže na to, da neslovenski udeleženci izobrazbo oz. intelektualnost zaznavajo kot pomemben faktor, ki je povezan s procesi socialne promocije.

Dobljene rezultate lahko strnemo v ugotovitve, da sta slovenska in neslovenska skupina udeležencev oz. kultur v raziskavi zelo podobni v vrednotnih preferencah.

Literatura

Bass. B. M. (1990). Handbook of leadership (theory, research, and managerial applications), Third edition. The Free Press - Collier Macmillan Publishers. London.

Gardner. H. (1990; 1996). Leading Minds (London: Harper Collins).

Hofstede. G. (1980). Culture's consequences: International differences in work-related values. Beverly Hills CA: Sage Publications.

Kane. J. (2001). The politics of moral Capital Cambridge: Cambridge University Press.

Kuljić. T. (2004). Tito – sociološkoistorijska studija. Gradska narodna biblioteka «Žarko Zrenjanin». Zrenjanin 2004.

Možina. S. (1994). Osnove vodenja. Ljubljana: Ekonomska fakulteta.

Musek. J. (1982). Osebnost. Ljubljana: Dopisna delavska univerza Univerzum.

Rokeach. M. (1973). The nature of human values. New York: The Free Press.

Sadler. P. (1997). Leadership. London: Kogan Page Limited.

Weber. M. (1992). Politika kot poklic. v F. Adam (Ur.), Politika kot poklic. Ljubljana: Krt, 21 – 66.